

chance, that the exam would be given again in six months and he would ace it, that he would not embarrass them again. A thick pain hit below the belt.” [1, с. 121]) передає суміш емоцій, що близькі до розпачу і відтворюються автором, у внутрішніх міркуваннях героя. У прикладі (“No more clunkers. No more leftovers. No more hand-me-downs,” she said as she slowly shook her head. [1, с. 15]) почуття не бурхливі, але все ж поглиблюються за допомогою паралельної конструкції і передають внутрішнє зусилля героїні усвідомити отриману інформацію.

Повтор може виражати сильну цікавість, захоплення (“*Eighty thousand, first year, plus bonuses....*” // “*Eighty thousand,*” she repeated. // “*Eighty thousand, babe. Eighty thousand bucks...*” [1, с. 14]); або ж у поєднанні з іншими мовними засобами, зокрема паралелізмом і вульгаризмами, може виражати почуття страху, суміш емоцій (“*Something said run. Throw the beer bottle in the ocean. Throw the skirt in the sand. And run like hell. Run to the condo. Lock the door. Lock the windows. Run. Run. Run.*” [1, с. 159]).

Психологічний стан героя виражається і через зміни характеру діалогу. Зокрема на співбесіді щодо посади юриста, головний герой ставить ультиматум (“*I want a ballpark figure or I may not come to Memphis.*” [1, с. 8]). Він використовує фрази, які межують з грубістю і не відповідають вимогам ділового етикету (“*I’m afraid that’s none of your business.*” [1, с. 5]). Вони вказують на відчуття впевненості у собі.

У результаті наукового дослідження роману Дж. Грішема “Фірма” стає зрозуміло, що у межах тексту засоби передачі психологічного стану героя взаємодіють між собою задля досягнення прагматичної мети. Відповідно, лексико-граматичні, лексико-стилістичні та синтаксичні засоби інтенсифікації конкретного рівня, діючи окремо або взаємодіючи між собою, часто взаємопов’язані на всіх рівнях. Основним синтаксичним засобом передачі психологічного стану героїв в дослідженому романі є еліipsis. До найпродуктивніших лексичних засобів передачі психологічного стану героїв у романі Дж. Грішема “Фірма” належать вульгаризми та лайливі слова. Вульгаризми та лайливі слова часто вживаються у поєднанні зі сленгом. Найбільш виразно і яскраво психологічний стан героїв передається за допомогою стилістичних засобів (метафор, порівнянь, епітетів, іронії, сарказму). Інтенсифікують почуття і надають їм динаміки паралелізм і повтори різних типів.

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: з метою розкриття психологічного стану героїв у романі “Фірма” Дж. Грішем використовує синтаксичні, лексичні і стилістичні засоби, найпродуктивнішими з яких є стилістичні. Лексичні, синтаксичні і стилістичні засоби мають спільну мету – інтенсифікувати передачу почуттів та емоцій героя, проте характер емоцій визначається ситуацією мовлення, його метою і інтонацією, на які в художньому дискурсі вказує автор; лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби вираження психологічного стану героя в художньому дискурсі взаємопов’язані і доповнюють одне одного, забезпечуючи більш точне і багатопланове відображення психологічного стану героя.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані в подальшому дослідженні засобів передачі психологічного стану героя в авторському мовленні, в порівнянні із тими ж засобами у мові героїв та внутрішньому мовленні героя, що відтворюється автором та особливостей і розбіжностей у їх функціонуванні.

Література

1. Апредин Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–68.
2. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. Навч. посібник для студ. старш. курсів ф-тів інозем. мови. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 272 с.
3. Grisham J. The Firm. – New York: Dell Publishing Group, 1991. – 501 p.

УДК 821.161.2–31’06

ТЕНДІТНА Н.М.
(Слов’янськ)

БІБЛІЙНА ТЕМАТИКА РОМАНІВ ЄВГЕНА ПАШКОВСЬКОГО

Автор статті аналізує загальновідомі біблійні сюжети і мотиви, до інтерпретації яких звертається сучасний український письменник Є. Пашковський. Тлумачення письменником біблійної тематики розглядається у поєднанні світоглядних позицій прозаїка (психотип неоекспресіоніста) з важливими елементами художньої структури його творів.

Сучасний український письменник Є. Пашковський у своїх творах розмірковує над тим, чи можна піддавати осудові тих людей, як вирішили вмерти в цьому світі, світі, де кожен намагається

вижити ціною будь-яких зусиль. Де кожен сам знає глибину своїх страждань, тих, коли зрештою губиться сам сенс життя; де люди борються не за те, щоб жити, а за те, щоб здійснювати самогубства. Але, як відомо гріх самовбивства є одним із найтяжчих у християнстві. Для того щоб дати відповіді на ці питання, письменник звертається до Біблії. Але він не повчає, а лише цитує, залишаючи вибір за кожним із нас.

В одному із інтерв'ю Є. Пашковський сучасний стан країни позначає як “суцільну могилу від моря до моря” [9, с. 6]. У зв'язку з чим цитати із Святого Письма варто розглядати й як реквієм по сучасній людині, “відспівування” її грішної душі.

Крім того, залучаючи до свого художнього твору цитати з Біблії, Є. Пашковський досить своєрідно тлумачить її мотиви та образи, намагаючись таким чином наблизити їх до світосприйняття сучасної людини.

На використання біблійної тематики у творчості Є. Пашковського вказує чимало дослідників – Н. Зборовська [1, 2], С. Квіт [3], М. Сулима [13], Л. Кульчинська [4], С. Матвієнко [5]. Але вони акцентують увагу лише на одному, або декількох мотивах, які витлумачують згідно світоглядних позицій письменника. Так, С. Матвієнко зазначає, що історія у Є. Пашковського – як виставка катастроф людського тіла... жахлива хроніка сьогоденного дня [5, с. 21]. І саме в цьому вона вбачає “страшне відлуння Господнього прокляття” [5, с. 21].

Л. Кульчинська вважає, що всі романи письменника слід прочитувати “крізь призму Святого Письма... Де в основі кожного твору приховано легенду з Євангелія” [4, с. 58]. Разом з тим, С. Квіт зазначає: “біблійні притчі й алюзії впливають на стилістику, композиційність та ідеологію його романів. Автор метафоризує свої персонажі, розгортає у метафори твори” [3, с. 143].

Таким чином, *мета статті* – поєднати в одному дослідженні загальновідомі біблійні сюжети та мотиви з романів Є. Пашковського. А також розглянемо трактування письма Є. Пашковського згідно із класифікацією М. Моклиці, та як відображення важливого елемента художньої структури його творів.

Головну метафору роману “Осінь для ангела” С. Квіт вбачає у відомій притчі з Євангелія. У ній розповідається про те, як Господь послав до найманих виноробів своїх посланців, котрих вони один за одним вбивають. Тоді Господь посилає до них свого сина Ісуса, сподіваючись, що винороби побоятся його зачіпати. Але останні вирішили знищити й цього, ставлячи собі за мету збагачення: він останній, ми його вб'ємо і буде спадщина наша” [3, с. 143].

М. Сулима фінал “Вовчої зорі” вбачає як “один із варіантів притчі про блудного сина” [13, с. 76]. Цією історією письменник показує, що всі люди чимось подібні до згаданого персонажа. Покинувши дім батька, герой іде в світ мандрувати, бажаючи незалежності та вільного життя. Але змарнувавши батьківське добро, син опиняється у великій скруті. І тоді він приймає рішення повернутися до батька та покаятися перед ним. Милосердний батько з радістю зустрічає його вдома.

Є. Пашковський, подібно до Ісуса, закликає людей зробити так само – покаятися в гріхах і духовно оновленими чекати на прихід Царства Божого. А незакінченість цього фрагменту в романі розкриває перед кожним читачем свій варіант поведінки Миколи перед батьками. Впасти на коліна перед ними чи ні героєві, ми вирішуємо залежно від тих гріхів, які у кожного із нас за плечима, і ніби ці батьки – наші власні.

Про роман “Осінь для ангела” Н. Зборовська зауважує: “Теологічний та філософський зміст подається емоційно насичено... де зрештою створення позачасового міфу буття поєднується (як і в інших творах) з богошукацьким місіонерством” [1, с. 38].

Сам Є. Пашковський у цьому романі пише: “все теперішнє горе, вся майбутня біда – від потурання безбожникам” [10, с. 89]. А тому символічного значення набуває у творі картина розстріляних за віру ченців, під час будівництва мосту, чий тіла “послугувались для спасу ближніх” [11, с. 29].

На думку Н. Зборовської Є. Пашковський у романі “Безодня” поєднує образ апокаліптичної зорі із образом кінцесвітнього бездонного колодязя, що є алюзією на одне з пророцтв Івана Богослова” [2, с. 154].

У вказаному романі письменник розповідає про закриття храму, пограбування його солдатами. Він з болем констатує той факт, що лише декілька богомольних жінок спромоглися відкрито виступити проти такого рішення, а решта так і залишилась байдужими, бо вже давно поховали у собі Бога, пірнувши в “безодню” тих подій. І де диякон, ставши свідком смерті Ігора, перехрестився: “прости, Господи”, молячись за спасіння душі грішного чоловіка, що вже летить у незвідані для людського розуму безодні.

Автор показує і поступову втрату духовності народу на прикладі декількох поколінь однієї родини. Так, прадід Ігора свого часу розписував храми, а тепер його правнук підробляє тим, що малює стрічки.

Крім того, у романі є згадка за кару про осквернення священного дерева у давнину: “людині прохромлювали живіт, кілком прибивали до кори кишку і, ширяючи вогняним жалом під ребра, змушували увихатись круг стовбура, висотувати нутроші до погибельного кінця” [7, с. 185–186]. Наводячи цей приклад Є. Пашковський ніби протиставляє дикунство наших далеких пращурів, які таким жорстоким методом позбавляли життя за потурання своєї віри та сучасну людину, у якій втрата віри призводить і до втрати страху у будь-яке покарання за це. І хоча справжня віра – це не страх, письменник наполягає на тому, що повинна бути якась сила, яка б стримувала людину від вбивств та злодіянь.

“Святий Боже ... помилуй нас, розгублених і лукавих, наївних і злих, маловірних і приречених на безпросвітну осінь”, – моляться герої роману “Вовча зоря”. Н. Зборовська вважає, що ця віра “сприймається як опертя зневірєній душі, бо це єдиний спосіб вивільнити час од приреченості тріади, а отже, від початковості й кінченості” [2, с. 152]. Де “історія проклятого народу постає у світлі символічної біблійної притчевості” [2, с. 152].

Саме тому вчувається Миколі голос по дорозі додому із ракового відділення: “засмутись серцем своїм, скинь тягар страху, дні минають, роки закінчуються, доволі стоптано снігів, а що вдяв ти доброго?” [8, с. 208]. Щоб хоча би перед смертю людина замислилася над прожитим життям, розкалася у своїх гріхах та злочинах, випросила прощення у Бога. І важливе саме свідоме визнання, а не просто як поклоніння моді чи дань традиції. А пізніші страждання від хвороби, на думку автора, дають можливість герою переосмислити своє життя.

На думку Н. Зборовської у “Щоденному жезлі” автор вважає, що “людству потрібний якщо не вогонь, то сувора новітня евангелізація”, і саме тому він поєднує у творі есеїзм та проповідь” [2, с. 156]. Цю думку продовжує і С. Квіт, для якого “Щоденний жезл” – це роман про Чорнобиль як прообраз Страшного суду, коли кожен дасть відповідь на запитання: “з Христом чи проти Христа” [3, с. 144].

Але сам письменник у “Щоденному жезлі” констатує сумний факт, що у сучасному світорозумінні триєдність Отця і Сина і Святого Духа замінила інша триєдність: “видебління голодом, радіація і непокараність совдепу” [12, с. 377]. Автор наполягає також на тому, що в сучасній людині зник божий страх перед очима. А відсутність покарання з боку Бога за її злодіяння, робить людину у власних очах вищою навіть за Самого Господа. Чи не тому останні слова цього роману звучать у Є. Пашковського як такі, що сповнені оптимізму та надії: “Явися, Господи” [12, с. 471].

Традиційний для Біблії мотив гріха й покари в прозових творах Є. Пашковського перегукується з есхатологічною тематикою. Герої почасти не передчувають смертної години, а тому не дбають про те, щоб не грішити, а покаятися прямо сьогодні.

Персонажі прозаїка позбавлені гріховного страху, який переслідує віруючу людину. А тому неминучість покарання за гріхи переплітається безпосередньо з сьогочасними небезпеками, в які вони потрапляють (невеличкі хвороби, смерті близьких та рідних людей).

Є. Пашковський звертається до роздумів про потойбічне життя, але в творах відсутні картини, в яких зображується покарання нечестивих душ. Шлях до пекла таврується земними діяннями, а нечиста сила зображується в образах звичайних людей, які за свої злодіяння перетворюються на прислужників диявола.

Гріх у творчості Є. Пашковського також має багато облич. Бо майже кожен герой нагромаджує їх за своє життя цілу низку – п’янство, розпусту, зневіру, заздрість, вбивство...

Як явище неомодерністське, творчість Є. Пашковського наближається до такої художньої стильової системи, як експресіонізм. Якщо вдатися до класифікації модернізму М. Моклицею, то неомодерніст Є. Пашковський прямує до такого психотипу, якого можна позначити неоекспресіоністом.

Оскільки релігійному світогляду експресіонізму властивий есхатологізм, то М. Моклиця звертає увагу на складні стосунки Експресіоніста зі смертю: “Безодня архаїчних емоцій лякає і притягує водночас. Незважаючи на те, що у внутрішньому світі Експресіоніста чітко звучить голос інстинкту самозбереження, його постійне перебування над безоднею притупляє цей голос. Ноша емоцій може стати настільки важкою, а світ настільки ворожим, що виникає бажання втекти від нього у смерть” [6, с. 90].

Прозу Є. Пашковського надихає сильна трагічна емоція. Звертаючись до жахливих подій української історії письменник концентрує трагізм. Пошук у сучасному суспільстві таких подій, які варті крику і волання, призводить до максимальної емоційної насиченої його образності.

З погляду експресіонізму, метафізичний бунтівник прагне піднятися над хаосом світу, щоб утвердити єдність, тому йому, згідно з концепцією А. Камю, притаманний принцип справедливості; бунтівник протистоїть демонізму, беззаконню і подібним явищам, які керують світом. Власне, з таким метафізичним бунтом, який протестує проти смертоносних людських потягів – страждання, страху і смерті – ми маємо справу в прозі Є. Пашковського.

Розуміння смерті та її екзистенційне переживання у його творчості прямо пов'язане з християнською метафізикою. Тому метафізичний бунт проти смерті формується у матриці християнського пояснення життя людини. С. К'еркегор у праці "Хвороба смерті" пояснює звільнення від страху смерті на основі релігійного світогляду.

Психологію християнина С. К'еркегор позначив за допомогою поняття "хворий до смерті". Тобто мається на увазі суб'єкт, який переживає несамовитий відчай, що робить його спраглим до Бога, наближеним до Бога.

Є. Пашковський нагадує собою к'еркегорівського суб'єкта, який глибинно осягнув більшу, ніж смерть небезпеку, тобто нескінченну небезпеку, за якої лише смерть стає надією на вічне життя.

За С. К'еркегором той, хто перебуває у могутньому відчаї, тобто той, хто охоплений його незгасимим вогнем, не може померти, тому що Вічність підтримує відчай як форму самознищення. А відчай або само захищення не досягають своєї мети: хто пристрасно прагне Бога, той з ним і зустрічається. Так з'являється стан, позначений С. К'еркегором як буття перед Богом, при якому суб'єкт не лише має контакт з Богом, але й перебуває в погИБельному стані конфлікту з Ним, що проявляється у Є. Пашковського у комплексі передпрокляття.

Так продукується письмо як жорстоке томління духу, в якому концентрується проблема неможливості бути собою. Такий суб'єкт пристрасно прагне позбутися земного існування, він стає готовим до смерті, але не знає, як жити у земному існуванні. Є. Пашковський пристрасно виписуючи себе, несвідомо пізнає свій відчай і неможливість бути собою, і неможливість для себе земної радості. Його шлях як письменника, який виражав свою "хворобу до смерті" завершився, він готовий уже більше не писати, він трансформується у провідника, він розуміє, що потрібне подальше вдосконалення (перетворення), але він не знає іншого виходу, ніж через смерть. Його аскетизм – готовність померти, це спроби помирання. Таким чином, маємо таку естетику смерті, за якої відчай лежить у глибинній психології письменника, і цей відчай визначає стан духу.

С. К'еркегор проаналізував складну християнську драму як психологію помираючого суб'єкта: як би не хотів християнин померти, розчинитися, піти в небуття, йому не дозволяє Бог, його глибинна віра. За таку наближеність до Бога к'еркегорівський суб'єкт несе в собі "ношу безсмертної смерті": Бог тримає живою його душу, робить саму смерть неповноцінною. Так формується комплекс неповноцінності суб'єкта перед Богом: ти не можеш "віддячитися" і померти для Нього, Бог робить суб'єкта безсмертним за своїм образом, даючи йому смерть тіла і безсмертя душі. Страх смерті, який переходить у відчай, не рятує суб'єкта, а лише поглиблює його, робить його безсмертним смертним, який уже не може повернутися до звичайного поцейбічного життя (коли пізнав потойбічну Істину), але й не може остаточно померти, у нього немає змоги померти. Ця "хвороба до смерті" повною мірою характеризує творчість Є. Пашковського, у якій пристрасно усвідомлюється складна психологічна християнська драма.

Підсумовуючи написане зазначимо, що введення Є. Пашковським до романів загальновідомих біблійних сюжетів і мотивів, інтерпретація їх відповідно до сприйняття сучасності, засвідчує собою духовну кризу не тільки окремих індивідів, але й суспільства в цілому.

Таким чином, тлумачення Біблії постає не лише як вияв світоглядних позицій письменника, але й як важливий елемент художньої структури його творів. Своєрідно переказані біблійні мотиви та сюжети, яскраво змальовані образи, стають основою до реалізації авторського задуму. А саме: бунт героя на тлі відображення актуальних проблем сучасності, та їхній вплив на психологічний стан людства. Єдиним порятунком для людини в художній метафізиці прозаїка є віра в Бога. Тому прозова образність постає на основі Святого Письма.

На скільки пророчими та справедливими будуть ці тлумачення, покаже одна із улюблених метафор автора – час. А ми в свою чергу проілюструємо це в подальших публікаціях.

Література

1. Зборовська Н. Реальність суб'єктивності та абсолют тексту // Слово і час. – 1996. – № 11–12. – С. 34–39.
2. Зборовська Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. – Львів: Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету, 1999. – 336 с.
3. Квіт С. М. Основи герменевтики: навч. посібник. – К.: Академія, 2003. – 192 с.
4. Кульчинська Л. Ризоматичні площини постмодерністських текстів лабіринтами "Щоденного жезла" Є. Пашковського // Слово і час. – 2004. – № 11. – С. 53–58.
5. Матвиенко С. Пря с немьм опытом // Зеркало недели. – 2001. – 18 авг. – № 31. – С. 21.

6. Моклиця М.В. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика: Монографія. – Луцьк: Вежа, 2002. – 390 с.
7. Пашковський Є. Безодня: Романи. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2005. – 268 с.
8. Пашковський Є. Вовча зоря: Роман. – К.: Молодь, 1991. – 216 с.
9. Пашковський Є. “І мовби й нас немає...” // Літературна Україна. – 2001. – 8 лют. – С. 6.
10. Пашковський Є. Осінь для ангела // Десять українських прозаїків. Десять українських поетів: упор., передм., літ. ред. В. Медвідя. – К., 1995. – С. 86–105.
11. Пашковський Є. Осінь для ангела // Україна. – 1993. – № 13. – С. 29–30.
12. Пашковський Є.В. Щоденний жезл. – К.: Генеза, 1999. – 471 с.
13. Сулима М. На порозі авангардизму // Слово і час. – 1992. – № 7. – С. 74–76.

УДК 811.161.2'373.2

ТЕРЕЩЕНКО Л.В.
(Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОПРІАТИВІВ У БАЙКАХ Г. СКОВОРОДИ, Є. ГРЕБІНКИ, Л. БОРОВИКОВСЬКОГО

У статті зроблено спробу простежити загальні особливості використання та специфіку окремих типів пропріативів у байках Г. Сковороди, Є. Гребінки, Л. Боровиковського.

Літературні власні імена, або поетоніми, – один з найцікавіших об'єктів вивчення як з лінгвістичного, так і з літературознавчого погляду. Власні імена супроводжують нас усе життя, уявити лексичний запас мови без пропріальної лексики неможливо, тому що вона становить важливу частину будь-якої мови. Різні розряди онімної лексики входять до складу літературних творів, часом відіграючи чільну роль в осмисленні художнього задуму письменника й ідеї твору.

В. Виноградов із цього приводу відзначав важливість імен, прізвищ, прізвиськ у художній літературі, наголошуючи на їх структурній своєрідності у різних жанрах і стилях, про їх образні характеристичні функції [2, с. 47]. Вивчення такого лексичного шару мови, як оніми, дозволяє дослідникам проаналізувати особливості стилю окремих авторів. Онімний простір художнього твору становить свій неповторний світ, і різні письменники використовують багатий запас власних імен по-різному, формуючи свій поетичний ономастикон, як функціонує як частина художнього простору в цілому.

Літературні імена становлять інтерес із погляду своєрідності їхнього функціонування в художньому тексті, виявлення особливостей таких імен порівняно з онімною лексикою як фактом загальномовним. Поетоніми становлять частину загальномовної ономастики, вирізняючись своєю вторинністю.

Основною функцією онімів вважається називна, її призначенням є виділення денотата з ряду однорідних. Включені в текст художнього твору, власні імена співвідносяться з окремими поняттями через конкретний денотат.

Змістове наповнення власного імені в художній літературі величезне, тому що тут наочність, яскравість характеристики персонажа іноді досягається одним лише його ім'ям.

Оніми в художньому тексті – це особлива лінгвістична одиниця, оскільки власне ім'я в літературному тексті функціонує і як елемент стилістичної системи, і має конотативні образні семи, емоційно-оцінний компонент, набуває різноманітних асоціацій, смислових зв'язків, трансформується відповідно до тематики, стилю, умов своєї реалізації. Незважаючи на велику кількість досліджень сфери вживання та функціонування пропріальних одиниць у літературних творах різних жанрів, доводиться констатувати, що кількісне та якісне розмаїття літературно-художнього ономастикону охоплює далеко не всі жанри літератури. Так, наприклад, не дослідженою поки що залишається пропріальна лексика української байки. Саме цим продиктована **актуальність** нашої роботи, оскільки онімний простір байки – це особлива лінгвостилістична проблема, спричинена самим жанром.

Ономастика ділиться на окремі підрозділи залежно від категорії досліджуваного об'єкта, який має власне ім'я: **антропоніміка** вивчає імена людей, **топоніміка** досліджує власні географічні найменування, **зооніміка** – клички тварин, **астроніміка** – в центрі уваги має назви астрономічних об'єктів тощо. Кожен з цих підрозділів має ще свій поділ на вужчі категорії, де власні назви, особливо однослівні, які номінують одиничні предмети, підлягають мовному аналізу [4, с. 223].

Якщо про антропоніміку, топоніміку, зооніміку сьогодні можна говорити як про більш-менш сформовані самостійні ономастичні галузі, які мають усталені методи та прийоми дослідження, розгалужену структуру, то інші розділи ономастики перебувають на стадії становлення. До таких нале-